

DATE PRIVIND MIȘCĂRILE MUNCITORILOR DE LA EXPLOATĂRILE DE MINEREU DE FIER ȘI DE CĂRBUNE ȘI ALE SIDERURGIȘTILOR DIN TRANSILVANIA ÎNTRE ANII 1848—1867

În anii de după 1848, minerii de la exploatarea de minereu de fier și muncitorii siderurgiști din Transilvania și-au intensificat bătăliile duse pentru o salarizare corespunzătoare muncii lor extenuante, pentru o viață mai omenească. Izvoarele arhivistice foarte lacunare nu ne permit însă de a încheia o imagine cuprinzătoare despre aceste mișcări sau de a examina mai temeinic pe acelea despre care avem informații concrete. În orice caz, se poate constata că cele mai multe acțiuni muncitorești au avut loc în întreprinderile tezurariatului montanistic austriac, cel mai mare exploatare — alături de S.T.E.G. și de S.A. de Mine și Furnale din Brașov — al minerilor și siderurgiștilor din Transilvania.

Drept principală cauză a acestor mișcări trebuie să amintim salariile scăzute. Nivelul lor mediu nu atingea nici pe acela al salariilor plătite în cadrul întreprinderilor capitaliste particulare. Această situație se reflectă în înseși rapoartele administrațiilor de întreprindere. „Cei angajați la particulari cer și primesc salarii de tură mai mari” — citim într-un raport din anul 1851 al administrației întreprinderii siderurgice din Hunedoara¹.

Lupta muncitorilor de la minele de fier și a siderurgiștilor pentru îmbunătățirea salariilor a luat proporții mai ales din deceniile 2 și 3 ale secolului al XIX-lea, în regiunea siderurgică a Hunedoarei, cuprinzându-i pe muncitorii din Cerna, Govâșdia, Sebișel, Cugir, Limpertul de Jos și Toplița. Evenimentele revoluționare din 1848 au dat un nou avânt luptei. Încă la începutul lunii aprilie 1848, controlorul provizoriu al domeniului erarial din Deva îl informează pe președintele tezurariatului despre tulburări printre minerii din Ghelar; după părerea sa „evenimentele survenite în ce privește poporul de rînd au dat naștere la îngrijorări”². Hotărîrea de luptă a muncitorilor mineri și siderurgiști a sporit și sub influența măsurilor luate în diferite probleme de natură economică sau cu consecințe de această natură, și care îi interesau direct pe muncitori. Astfel a fost, printre altele, dispoziția tezurariatului montanistic din 22 iulie 1848 prin care sista acordarea de medicamente gratuite pe seama membrilor de familie ai minerilor. Despre impresia nefavorabilă produsă de această dispoziție în rîndurile muncitorilor, inspectorul de la topitoria de fier din Hunedoara raporta cu multă îngrijorare direcțiunii întreprinderii: „...Niciodată acest prea înalt ordin nu ar fi putut să producă asupra celor interesați o impresie mai nefavorabilă, decît tocmai acum, cînd pretutindeni spiritele sînt extrem de agitate și cînd poporul de rînd — lesne de amăgit —, în rîndul căruia se pot socoti pe bună

¹ Arhivele Statului Cluj-Napoca, arhiva Tezurariatului montanistic (în continuare: arh. M.T.), doc. nr. 3896/1851.

² Loc. cit., doc. nr. 4727/1848. Vezi și Al. Neamțu, *Situația și lupta minerilor din Transilvania în prima jumătate a sec. XIX*, în AIIC, IV, 1961, p. 133.

dreptate și muncitorii, cu ușurință poate fi abătut spre idei și căi greșite de către cei rău intenționați, care se silesc pe toate căile să suspecteze noul nostru guvern. Acești [muncitorii], nefiind în stare să-și dea seama că prin dispoziția respectivă se repune în aplicare un ordin mai vechi care a existat și pînă acum, dar, durere, nu s-a respectat, cu ușurință ar putea să atribuie această dispoziție noului guvern și din acest motiv încrederea în regim nu numai că nu s-ar consolida, ci dimpotrivă ar putea să slăbească și să provoace cu ușurință nemulțumiri și dezordini³. În alt loc, tot despre creșterea fricii de revoltă a autorităților miniere, aflăm următoarele: „Toate aceste împrejurări și în special spiritul agitat al poporului în această vreme fac necesară de urgență reducerea oricăror împovărări a muncitorilor pentru liniștirea acestora”⁴.

În octombrie 1848 se anunță tulburări în Teliucul de Sus, arătîndu-se că „minerii de aici, mină în mină cu locuitorii din satele învecinate, pun în primejdie mina și pe funcționarii ei”⁵.

După 1850, acțiunile muncitorești pentru îmbunătățirea salarizării au ajuns cu adevărat la ordinea zilei. În acest fel, administrațiile minelor și ale uzinelor siderurgice se aflau mereu în focul nemulțumirii angajaților lor, fiind și ele tot mai deseori nevoite să argumenteze în fața autorităților miniere superioare în favoarea actualității măririi salariilor; aceasta cu atît mai mult, cu cît, la fel ca în cadrul altor ramuri de producție, și în extracția și prelucrarea fierului se simțea o permanentă lipsă de brațe de muncă, situație care se înrăutățea din cauza salariilor ce nu asigurau existența. „Poate nicăieri nu trebuie dată atîta atenție condițiilor locale și situației pecuniare a muncitorilor ca în Transilvania, unde e greu să păstrezi brațele de muncă. În condițiile scumpetei existente, ei se ocupă mai bine de agricultură și creșterea animalelor. Ei puteau fi reținuți numai cu mîngîieri și influențe morale și totuși au fost cazuri de plecări” — scrie autorul raportului administrației hunedorene, arătînd în continuare: „Plîngerile repetate m-au convins că lipsa brațelor de muncă derivă nu din pretențiile exagerate ale personalului, ci din inconsecvențele strigătoare ale regulativului de salarizare”⁶.

Administrația locală a fost silită să ia această atitudine din cauza puternicei mișcări de mărire a salariilor, întreprinsă de muncitorii domeniului hunedorean al tezaurariatului montanistic austriac. Administrația și-a însușit bună parte din revendicări, deoarece, după cum arată într-un memoriu, „ar trebui o reformă radicală a regulativului de salarizare”, cu atît mai mult, cu cît îmbunătățirile efectuate pînă în 1850 „sînt insuficiente și fără raport cu realitatea”⁷.

Mărirea salariilor nu a adus însă îmbunătățirea situației muncitorilor, deoarece prețurile articolelor de larg consum creșteau an de an. Totodată, salariile se aflau încă la un nivel deosebit de scăzut. Astfel, în minele din Ghelar, salariul în acord oscila între 0,7 și 3,3 creițari, cel în tură între 10 și 24 creițari. La furnalele din Govășdia și Toplița, salariul în acord al muncitorilor furnaliști era de 34 și 27 creițari, găsim însă categorii de muncă unde se cîștigau

³ Citat de Al. Neamțu, *op. cit.*, p. 133.

⁴ *Ibidem*, p. 134.

⁵ Arhivele Statului Cluj-Napoca, arh. M.T., doc. nr. 5327 B/1848. Vezi și H. Mușan, *Cîteva date cu privire la situația de pe domeniul minier Zlatna în anul revoluționar 1848*, în *AIIC*, IV, 1961, p. 278—279.

⁶ Arhivele Statului Cluj-Napoca, arh. M.T., doc. nr. 5036/1850.

⁷ Loc. cit.

8. 10, 12 creițari. La uzinele siderurgice Cugir, Sebișel și Limpert, salariile erau de asemenea scăzute. La turnătorii, de pildă, media salariului de bază în acord era de 10—12 creițari; la afinării, după cantitatea și calitatea muncii, precum și după felul locului de muncă, între 14—25 creițari, iar personalul de la forje primea, pe ture, 14, 22, respectiv 27 creițari⁸. Fapt caracteristic, aceste salarii sînt departe, de exemplu, de cele plătite la S.T.E.G., deși nici ele nu-i satisfăceau pe muncitori. Pe cînd la Cugir media salariului de tură era de 15 creițari, la Reșița furnaliștii primeau 40 creițari pe zi, chiar dacă la furnale era repaos de lucru⁹.

Se înțelege așadar că minerii și siderurgiștii au continuat lupta cu tezaurariatul montanistic austriac, pentru îmbunătățirea situației. O nouă acțiune a avut loc în 1853, avînd în frunte pe muncitorii de la furnalele din Govășdia și Toplița, conduși de Matei Böszörményi și Ludovic Asztalos. Ei cereau pe de o parte „să fie scutiți de sarcinile comunale ce trebuia să le presteze“, pe de alta ca „să li se îmbunătățească salariile...“¹⁰. Cea din urmă revendicare le-a fost respinsă, „fiindcă sînt încadrați la maximum posibil“, iar decizia asupra celei dintîi a fost încredințată judecătoriei montanistice provinciale din Zlatna¹¹.

Condițiile grele de trai și refuzul de a satisface cererile de îmbunătățire a salarizării au silit pe mulți muncitori să-și caute norocul în altă parte. Astfel, muncitori de pe domeniul Hunedoarei fugeau și se angajau la Reșița, unde obțineau un cîștig relativ mai bun față de cel din Hunedoara¹².

Anul 1854 a adus cu sine noi acțiuni ale muncitorilor de pe domeniul erarial al Hunedoarei. Au prezentat revendicări de mărire a salariilor muncitorii siderurgiști din Toplița, Hunedoara, Sebișel și Poduroi, precum și alți muncitori calificați din cadrul acestor întreprinderi, tîmplarii de modele, lăcătușii etc.¹³. Ei au obținut unele rezultate, dar tezaurariatul montanistic austriac s-a arătat și de această dată deosebit de zgîrcit față de muncitorii săi. El atrăgea atenția ca la încadrarea muncitorilor în categoriile de salarizare aprobate „să se țină cont de spiritul de economie atît de des recomandat, cît și de sîrguința și randamentul respectivilor“¹⁴, adică administrațiile întreprinderilor să intensifice pînă la extrem exploatarea muncitorilor.

În prima jumătate a deceniului al șaptelea, aria acțiunilor muncitorilor de la minele de fier și ale siderurgiștilor transilvăneni s-a lărgit, acestora alăturîndu-li-se și muncitori din unele uzine ale S.T.E.G.-ului și S.A. de Mine și Furnale din Brașov. În 1861, izvoarele scriu despre nemulțumiri ale muncitorilor din uzina siderurgică de la Filia, din cauza salarizării insuficiente și neregulate¹⁵. În 1862, muncitorii uzinei siderurgice din Anina se împotrivesc tendinței în-

⁸ Loc cit., doc. nr. 5096/1851.

⁹ Loc. cit.

¹⁰ Loc. cit., doc. nr. 5584/1853.

¹¹ Loc. cit.

¹² Loc. cit., doc. nr. 7638/1853, 9018/1853.

¹³ Loc. cit., doc. nr. 3476, 4331, 4750, 7318/1854.

¹⁴ Loc. cit., doc. nr. 2964/1854.

¹⁵ *Delejtű*, nr. 78 din 1861.

treprinderii de a le cauza pierderi materiale¹⁶. În 1863, din nou muncitorii din Sebișel ai tezaurariatului vin cu revendicări de ordin material¹⁷. În sfârșit, trebuie să amintim mișcările din anul 1864 la minele de la Bocșa ale S.T.E.G.-ului¹⁸.

*

Muncitorii celei mai tinere ramuri din cadrul industriei miniere a Transilvaniei, ramura carboniferă aflată în rapidă dezvoltare, au început lupta fățișă în vederea apărării drepturilor cucerite la sfârșitul celui de al șaselea deceniu al veacului trecut, la colonia din Steierdorf-Anina a S.T.E.G.-ului. Izbucnirea conflictului s-a datorat măsurilor adoptate de întreprindere începând cu anul 1856, în cursul reorganizării diferitelor compartimente ale uzinei, măsuri care afectau nemijlocit pe muncitori, sporind exploatarea lor nu numai în procesul de producție, ci încercând să-i îngrădească și să-i frustreze și de privilegiile mai de mult cucerite și deja încetățenite, de natură economică personală.

Disensiunile între S.T.E.G. și muncitorii de la minele de cărbune din Steierdorf-Anina au început în octombrie 1857. Societatea avea planuri mari de dezvoltare a uzinelor miniere și siderurgice din Steierdorf-Anina. În cadrul lor, se intenționa în special ridicarea producției minelor de cărbune la cca. de trei ori față de cantitatea produsă. Pentru asigurarea brațelor de muncă necesare, au fost luate în considerare nu numai rezervele de forță de muncă din comunele românești învecinate, ci s-a căutat să se aducă și muncitori din regiuni îndepărtate ale monarhiei. Pentru colonizarea lor, s-a proiectat construirea a cca. 500 de case. Locurile de casă urmau însă să fie tăiate din pământurile vechilor muncitori din Steierdorf, oferindu-li-se, în schimbul exproprierii, sume de răscumpărare. Muncitorii însă nu au vrut să accepte luarea pământurilor lor aflate în proprietate particulară și ca urmare s-a creat o situație încordată între S.T.E.G. și muncitorii întreprinderii sale din Steierdorf-Anina.

Întrucit S.T.E.G.-ul nu era dispus să-și schimbe punctul de vedere, contradicțiile s-au intensificat. Întreprinderea exercita permanente presiuni asupra muncitorilor, amenințându-i cu concedierea și radierea din lista membrilor lăzii miniere de ajutor reciproc, dacă nu se vor supune. Răspunsul aproape unanim al muncitorilor a fost următorul: „Nu ne stă în puteri să renunțăm la pământurile ce ni se cer, în schimbul sumei de răscumpărare oferite, deoarece fără această proprietate nu putem trăi în regiunea noastră muntoasă, izolată”¹⁹.

În soluționarea chestiunii și-a spus cuvântul și guvernul de la Timișoara și, prin el, ministerul de resort de la Viena, care l-a trimis în regiunea minieră pe consilierul de curte Martina, spre a examina situația și a lua măsurile de rigoare. Și consilierul a găsit că muncitorii din Steierdorf nu se pot lipsi de pământurile lor, deoarece altfel nu-și pot rezolva aprovizionarea în această localitate minieră izolată de toate piețele.

Împotriva muncitorilor care au refuzat să-și predea pământul, S.T.E.G.-ul a înaintat căpitănatului minier Oravița o acțiune de expropriere. Mai târziu — la intervenția lui Martina — întreprinderea s-a arătat dispusă să acorde muncitorilor, pe lângă plata taxei de răscumpărare, terenuri în alte părți. Răspunsul mun-

¹⁶ Arhivele Statului Lugoj, Index prefect, 1861—1863, Procese verbale, 687—778.

¹⁷ Arhivele Statului Cluj-Napoca, arh. M.T., doc. nr. 1538/1863.

¹⁸ Arhivele Statului Lugoj, Index prefect, 1864, doc. nr. 464, 707, 763.

¹⁹ Sashegyi Oskár, *Munkások és parasztok mozgalmái Magyarországon 1849—1867*, Iratok, Budapest, 1959, p. 209—211.

Între timp au trecut luni întregi, parte din noii coloniști au și sosit la Steierdorf și plasarea lor a întâmpinat cele mai mari greutăți²¹, dar muncitorii se împotriveau oricăror presiuni care le lezau interesele. Prin intermediul autorităților, în aprilie 1858 s-a încercat din nou să se ajungă la înțelegere între părțile aflate în conflict, însă și aceasta a eșuat. Muncitorii nu au acceptat să fie despăgubiți cu bani, ci în locul terenurilor lor au cerut altele, de șase ori mai mari, pe așa-numitul câmp al lui Girsă, arătând că și înainte, tezaurariatul acorda despăgubiri înșesite pentru exproprieri și ceda terenurile nu în folosință, ci în proprietate nelimitată. În schimb, S.T.E.G.-ul, invocând motivul că are nevoie de orice bucată de pământ pentru înființarea de noi colonii, ținea morțiș la poziția sa de a nu acorda nimănui pământ în proprietate, pe teritoriul minier.

În cele din urmă, pământurile muncitorilor au fost expropriate prin intermediul autorităților și transferate în proprietatea S.T.E.G.-ului. La rîndul său, S.T.E.G.-ul a protestat împotriva despăgubirii ordonate în favoarea muncitorilor, și de aceea, deși autoritățile timișorene au dispus asigurarea pămîntului necesar traiului muncitorilor, problema a rămas la ordinea zilei încă multă vreme, constituind una din cauzele de bază ale nemulțumirilor muncitorești împotriva S.T.E.G.-ului. Pe lîngă aceasta s-au mai ridicat și alte probleme, de natură să agraveze și mai mult condițiile de trai ale muncitorilor.

²⁰ *Idem*, p. 211.

²¹ Országos Levéltár, Budapest, fond. A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság kormányzósági levéltára, 1858, fasc. 13—217, doc. nr. 3137.

²² Loc. cit., doc. nr. 6994.

²³ S.T.E.G.-ul a ajuns în proprietatea domeniilor miniere din Banat în 1855 în virtutea înțelegerii încheiate cu guvernul austriac. Vezi L. Vajda, *Cu privire la pătrunderea capitalului austriac în industria minieră și siderurgică a Transilvaniei între 1848 și 1867*, în *Studia*, ser. Historia, fasc. 2, 1965, p. 65—68.

alte, și un raport din anul 1858 al căpitănatului minier al Oraviței către guvernatorul Voivodinei sîrbești și al Banatului Timișoarei, despre conflictele dintre S.T.E.G. și muncitorii de la minele de cărbune ale societății.

„Minele bănațene au fost dintru început și pînă în vremea din urmă într-o situație specială. În fiecare comună minieră, un maistru minier imperial era conducător tehnic și totodată locțiitor al judecătorului minier. Maistrul minier intrunea, la nivel inferior, puterea judecătorească, politică și polițienească, fiind direct subordonat direcțiunii minei. Toți locuitorii comunelor miniere se aflau sub stăpînirea sa, și cei care i se împotriveau ori ațîtau și pe alții să i se împotrivescă, primeau pedepse corporale, iar dacă cazul se repeta, erau evacuați din locuințe și expulzați de pe teritoriul comunelor miniere, pe baza hotărîrii judecătorei miniere. Astfel, maistrul minier avea o mare autoritate, muncitorii vedeau în el pe stăpînul care le asigură pîinea zilnică, nu îndrăzneau să se plîngă împotriva lui, cel mult i se adresau cu petiții.

De aceea, sînt foarte rare cazurile în care nemulțumirile minerilor se făceau auzite. Aceasta se datora și împrejurării că minerii puteau relativ ușor să-și cîștige o bucătică de pămînt și casa proprie, iar, cu toate că salariile erau foarte scăzute, la fel de mic era și prețul alimentelor”²⁴.

Evenimentele din 1848—49, respectiv formarea treptată a metodelor de exploatare capitaliste, au pus capăt acestei situații. Creșterea salariilor nu a ținut pas cu creșterea prețurilor, de aceea muncitorii — dacă nu lucrau mai mult ca înainte — „trăiau în mizerie”. Nemulțumirile erau sporite prin faptul că S.T.E.G.-ul „a desființat în general aprovizionarea gratuită a muncitorilor cu lemne”, respectiv a inclus-o în salariul primit, pe care l-a îmbunătățit întrucîtva, însă, pentru a nu avea „pierderi”, „de la început a ridicat la dublu prețul lemnului”, în schimb în 1857 a retras minerilor pensionari lemnele gratuite la care aveau dreptul, deși — după cum o subliniază și raportul — „în ceea ce privește pensiile, ele sînt prea mici față de împrejurări”, suma lor fusese stabilită încă în 1785 și de atunci era cînd micșorată, cînd sporită, în funcție de averea de care dispune lada de ajutor minier.

Cele mai multe plîngerii ale minerilor de cărbune ale S.T.E.G.-ului se făceau din cauza programului de lucru. Înainte, minerii lucrau de luni dimineața (cei care nu erau localnici, de la amiazi) pînă vineri seara, în schimburi de cîte 12 ore, eventual, din proprie voință, și mai mult. Atunci cînd, în 1846, mare parte din minele de cărbune de la Steierdorf au ajuns în proprietatea tezaurariatului, s-a introdus schimbul de 8 ore. S.T.E.G.-ul a trecut din nou la programul de 12 ore de lucru, cu deosebirea că muncitorii trebuiau să lucreze și sîmbăta, timp de 12 ore, și că începutul și sfîrșitul orelor de lucru (ora 6 dimineața și 6 seara) trebuiau respectate cu strictețe. Minerii, puși în imposibilitate de a lucra în propria lor gospodărie, au reacționat prin plîngerii, împotriviri, „comiterea de infracțiuni” și, apoi prin „refuzul de a lucra”²⁵.

La sfîrșitul anului 1859, muncitorii de la minele de cărbune ale S.T.E.G.-ului au reînceput mișcările, în primul rînd împotriva timpului de muncă prelungit și pentru îmbunătățirea salariilor. Dătătorii de ton erau muncitorii calificați aduși din Cehia și Slovacia, care „și-au exprimat în repetate rînduri nemulțumi-

²⁴ Sashegyi Oszkár, *op. cit.*, p. 213—214.

²⁵ *Idem*, p. 214—216.

rea din cauza salariilor primite și a schimbului de muncă de 12 ore²⁶. Deși muncitorii „cei mai agitați” au fost arestați, mișcarea a putut fi potolită, chiar și cu ajutorul jandarmeriei, numai formal²⁷.

În ianuarie 1860, lupta muncitorilor de la minele de cărbune din Steierdorf a luat un nou avînt, de acum tot mai mare; în 15 ianuarie, conducerea minei anunță cu disperare pe comisarul de plasă că „minerii s-au răzvrătit, vor să-i omoare pe funcționari, au distrus birourile și au rănit deja doi oameni a căror viață este în pericol”²⁸. Cauza imediată a mișcării a fost aceea că conducerea minei nu și-a dat consimțămîntul pe de o parte pentru eliberarea actelor mai multor muncitori care voiau să plece de la mină, iar pe de alta, pentru plata avansurilor solicitate. În primul rînd, plîngerile vizau schimbul de 12 ore, apoi, numeroasele rețineri din salarii. „Minerii sînt însă pe bună dreptate nemulțumiți și din cauza tratamentului grosolan din partea unor funcționari de mină”²⁹ — constata o anchetă asupra situației. Răspunsul la revendicările juste ale muncitorilor mineri a fost acțiunea armată a jandarmilor, întăriți cu funcționari înarmați aduși din alte uzine ale întreprinderii, iar urmarea — trei cazuri de rănire gravă și mai multe de leziuni mai ușoare, cît și arestarea unor muncitori, interzicerea oricăror adunări, întărirea autorităților locale ale ordinii publice. Toate acestea au fost urmate de concedierea a 24 mineri cehi care, împreună cu familiile, au fost expulzați din Steierdorf și trimiși, cu ajutorul autorităților, la Oravița și de acolo în Cehia, căci, după cum a declarat directorul centralei din Viena a S.T.E.G.-ului, „dacă dintre noii coloniști cehi nu vom concedia cîțiva muncitori recalcitranți, putem conta pe continuarea tulburărilor de pînă acum”³⁰.

*

Deși, constrînsă de acțiunea hotărîtă a minerilor, direcțiunea întreprinderii a promis că „va căuta să le îmbunătățească traiul prin acordarea de avansuri și în alt chip”, la Steierdorf nu au avut loc schimbări în favoarea muncitorilor și, întrucît cauzele care au declanșat mișcarea s-au perpetuat, nemulțumirile muncitorilor nu au încetat. Ele au răbufnit din nou în martie 1860. „Pînă cînd în lunile de iarnă au avut loc printre muncitorii din Steierdorf tulburări izolate și violențe față de funcționari, mai nou, la o parte din mineri, ostilitatea se manifestă sub forma unui consecvent și încăpăținat refuz de a lucra” — se arăta într-un raport al căpitănatului minier din Oravița³¹. Principala revendicare a muncitorilor a fost îmbunătățirea salariilor, deoarece, după cum au declarat în repetate rînduri, „ei nu se pot întreține împreună cu familiile lor din salarii”. Direcțiunea minelor a urgentat din nou intervenția autorităților, deoarece — după cum raporta — „refuzul de a lucra persistă cu consecvență” și totodată „agitația nelinistită devine tot mai mare și periculoasă”. Văzînd cît de îndreptățite sînt revendicările muncitorimii, autoritățile au respins propunerea direcțiunii minelor și a căpitănatului minier, bazată pe legea minelor din 1854, de a deschide acțiune penală împotriva greviștilor „în interesul menținerii disciplinei și ordinii,

²⁶ Országos Levéltár, Budapest, fond. A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság kormányzósági levéltára, 1859—1861, fasc. 6—42, 1859, doc. nr. 18 234.

²⁷ Loc. cit.

²⁸ Sashegyi Oszkár, *op. cit.*, p. 264.

²⁹ *Idem*, p. 265.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Idem*, p. 268.

precum și al apărării prestigiului autorităților“, deoarece — după cum arăta oficiul de plasă — „în cazul de față nu avem de-a face cu o infracțiune“. Conform constatărilor făcute prin ancheta întreprinsă, cauza principală a nemulțumirii repetate a minerilor din Steierdorf este că în general ei nu câștigau suficient pentru întreținerea numeroaselor lor familii. În afară de aceasta, se efectuau rețineri disproporționate de mari din salariile minerilor, pentru avansurile primite, pentru chirii și alte plăți.

*

Conducerea S.T.E.G.-ului a refuzat din nou să satisfacă cererile îndreptățite ale minerilor. Întreprinderea a concediat pe minerii care au refuzat lucrul, iar pe cei proveniți din alte provincii ale monarhiei — în special pe cei veniți din Cehia — i-a expulzat și retrimis împreună cu familiile. Prin metode administrative, „ordinea legală“ a fost restabilită la Steierdorf, dar cauzele repetatelor nemulțumiri nu au dispărut și de aceea — după cum arăta un raport oficial — „există temeri de reîncepere a neliniștii“³².

Autoritățile, temindu-se că mișcările minerilor din Steierdorf i-ar putea determina și pe muncitorii altor uzine să întreprindă acțiuni similare și astfel Banatul ar putea deveni un focar de revolte muncitorești, au propus conducerii S.T.E.G.-ului ca „în interesul liniștii și al siguranței publice“ să modifice statutul intern de funcționare a întreprinderii, cu atât mai mult cu cât în forma sa actuală „nu este satisfăcător și nu corespunde pe deplin cerințelor legii minelor“. Astfel, printre altele, el nu formula concret regulamentul de serviciu al muncitorilor în uzinele întreprinderii. Chiar în cadrul aceleiași întreprinderi, muncitorii făceau parte din mai multe categorii, dar nu se reglementau relațiile dintre acestea. Nu se menționa, când intră în lucru schimburile, dacă coborîrea și urcarea din mină se socotește ca fiind inclusă în ziua de muncă, dacă se admit schimburi suplimentare și în ce condiții, iar toate acestea au dus la numeroase abuzuri ale funcționarilor întreprinderii pe seama muncitorilor. „Experiența arată — constata ancheta autorităților — că pînă și cei mai liniștiți și modești muncitori consideră nedreaptă modalitatea de plată a salariilor care e în vigoare, pentru că plecînd de la locul plății, ei nu sînt în stare să se convingă de corectitudinea ei și intervențiile lor rămîn mai mult sau mai puțin fără rezultate“. S-au ridicat mai multe obiecțiuni în legătură cu protecția muncitorilor împotriva accidentelor, dar din punct de vedere sanitar existau de asemenea mai multe probleme de rezolvat. În cele din urmă, s-a propus S.T.E.G.-ului „reducerea imediată, la mina din Steierdorf, a schimbului de 12 ore la 8 ore, pentru liniștirea spiritelor revoltate“³³.

Deocamdată însă, în problemele menționate nu au survenit ameliorări și astfel muncitorii de la Steierdorf-Anina și-au continuat mișcările.

*

În cele două decenii de după 1848, mișcările muncitorimii miniere și metalurgice din Transilvania aveau în general un caracter economic, urmăreau îmbunătățirea situației de fiecare zi prin obținerea reducerii timpului îndelungat de lucru, a măririi salariilor, a unor condiții de muncă și de trai mai corespun-

³² *Idem*, p. 268—270.

³³ *Idem*, p. 266—268.

zătoare. După cum am văzut în cele de mai sus, aceste mișcări se desfășurau ca acțiuni colective ale muncitorilor, în numeroase cazuri îmbrățișind mase mai largi, pe toți muncitorii dintr-o întreprindere sau uzină. Formele lor de manifestare prezintă diferite trepte, dar principalul mijloc de exprimare a nemulțumirii a rămas deocamdată protestul și revendicarea verbală sau scrisă, mai ales în rîndurile muncitorilor de la minele de fier și ale siderurgiștilor. Bineînțeles, și această formă a nemulțumirilor și revendicărilor însemnează deja o activizare a muncitorimii, o manifestare, fie ea chiar incipientă, a luptei sale anticapitaliste. În cazul minerilor de cărbune de la Steierdorf-Anina, nemulțumirile au ajuns însă pînă la refuzul fățiș de a continua munca, pînă la grevă, care — după cum am văzut — a luat proporții mai mari, desfășurîndu-se cu o vehemență deosebită.

Manifestările de luptă cu caracter economic ale muncitorimii miniere și siderurgiste între 1848 și 1867 și-au avut însemnătatea în dezvoltarea mișcării muncitorești, contribuind la întărirea solidarității de luptă, a spiritului de organizare, la dezvoltarea conștiinței de clasă a muncitorilor mineri și siderurgiști, formînd baza acelor mișcări conștiente și de mai mare amploare, care vor izbucni în deceniile următoare.

Pe lingă revendicările de natură economică, muncitorimea minieră și siderurgistă din Transilvania a început încă în 1848 acțiuni pentru cucerirea celor mai elementare drepturi politice și asigurarea exercitării acestora. În primul rînd, muncitorii din regiunile miniere ale Transilvaniei au fost puși în mișcare de cucerirea dreptului de vot. Luptele pentru acest deziderat au fost declanșate datorită restricțiilor cuprinse în legea privitoare la dreptul de vot, emisă în anul 1848, care a exclus pe muncitori de la exercitarea acestui drept, legînd-o de un cens ridicat.

După mărturia izvoarelor de care dispunem, mișcările au avut o desfășurare deosebită de acută nu numai în anul 1848³⁴, ci și în anii următori. Astfel, cu ocazia alegerilor de deputați din anul 1865, la cererea autorităților locale au fost trimiși la Bocșa 2 ofițeri și 50 de soldați ai regimentului 6 de ulani din Lugoj³⁵. În cursul alegerilor din anul următor, populația minieră din Sasca a fost atacată de jandarmerie, apoi de armata trimisă în sprijinul acesteia, începînd o luptă fățișă și sîngeroasă din cauză că muncitorii mineri nu erau dispuși să aleagă pe candidatul S.T.E.G.-ului³⁶.

Actele de samavolnicie ale funcționarilor S.T.E.G.-ului față de populația satelor aflate pe teritoriul domeniilor întreprinderii erau la ordinea zilei. Muncitorii care nu suportau fără împotrivire aceste fărădelegi erau prigonîți zi de zi sau concediați și radiați din rîndurile membrilor lăzii de ajutor minier, „unde mulți dintre ei și-au plătit timp de douăzeci de ani sau mai bine bănuții cîștigați prin sîngele și sudoarea lor“. Constatarea aparține lui Filip Pascu, șeful plășii Bocșa, care relatează în continuare că „astfel de muncitori s-au prezentat la el în număr considerabil din toate comunele, cerîndu-i ajutor“. La început, el

³⁴ Cf. A. Csetri, *Muncitorii din regiunea Baia Mare în timpul revoluției din 1848—1849*, în *Studii și referate privind istoria României*, partea a 3-a, București, 1954, p. 1110—1116.

³⁵ Arhivele Statului Lugoj, Index subprefect, 1865, doc. nr. 3087, 3118.

³⁶ Loc. cit., Index prefect, 1866, doc. nr. 70, 318, 361, 436, 576, 606, 673.

ordona să se dreseze procese verbale despre plingeri și le trimitea spre soluționare căpitănatului minier, iar mai târziu i-a îndreptat verbal într-acolo pe muncitori cu plingerile lor. „Despre ceea ce s-a făcut acolo în problemele lor nu are cunoștință, dar știe că muncitorii sînt și în prezent concediați și radiați din cadrul lăzii de ajutor minier. Asemenea metode sînt potrivite pentru intimidarea clasei muncitoare, pentru ca plingerile să amuțească, pentru a-i expune samavolniciei funcționarilor societății de căi ferate... Că funcționarii societății de căi ferate și-au atins acest scop, o demonstrează felul în care au decurs ultimele alegeri comunale în localitățile miniere. Rezultatul lor corespunde pe de-a întregul intereselor societății de căi ferate. Societatea i-a silit pe muncitori prin toate mijloacele aflate la îndemîna sa să declare că sînt mulțumiți cu deputații lor actuali și că peste tot își vor alege drept deputați funcționari de la căile ferate”³⁷. Scopul urmărit prin aceste mijloace era de „a exercita o influență exclusivă asupra clasei muncitoare. De aceea au vrut în fiecare comună minieră să pună mîna și pe funcțiile administrative-politice locale, adică, în formularea vremii, să obțină „deplina putere disciplinară” asupra muncitorilor. „Este intolerabil — scria autorul raportului citat — ca străinilor să li se lase o asemenea influență politică exclusivă asupra populației regiunii miniere”. Guvernul din Timișoara era însă de altă părere. Șeful districtului lugojan a sprijinit raportul, trimițîndu-l la guvernul din Timișoara, de unde însă primi următoarea rezoluție: „Șeful districtului a primit mustrarea verbală, ad acta”³⁸.

O altă formă de luptă politică a muncitorimii miniere și siderurgiste din Transilvania era rezistența față de recrutări. Astfel, în 1866 la Steierdorf-Anina a avut loc în acest sens o ciocnire între populație și militari și ca urmare recrutările au trebuit să fie temporar sistate³⁹.

Refuzul de a plăti impozitele și din cauza aceasta împotrivirile față de jandarmii trimiși împotriva muncitorilor, conflictele cu armata constituiau o formă de tranziție între mișcările economice și politice, formă îndreptată parțial spre cîștigarea unor avantaje economice, dar, parțial, și pe mai departe, împotriva regimului politic existent. Asemenea mișcări au avut loc deseori, în special în regiunea minieră bănățeană, în deceniul al șaptelea, din cauza pretențiilor formulate de S.T.E.G., la Bocșa, Oravița, Steierdorf-Anina, Sasca Montană, Moldova Nouă, Dognecea⁴⁰.

*

Între 1848 și 1867, în fruntea mișcărilor muncitorimii miniere și siderurgiste din Transilvania — la fel ca în general în cazul luptelor proletariatului industrial în curs de formare — încă nu se afla, și, în condițiile economice, sociale și politice date, nici nu se putea afla, o forță conducătoare organizată. Regimul politic al monarhiei — absolutismul habsburgic — nu dădea posibilitate desfășurării unei mișcări socialiste legale, și făcea totul spre a izola cît mai ermetic posibil muncitorimea de influența mișcărilor socialiste și revoluționare din Europa occidentală. După înăbușirea revoluției din 1848—49, guvernul austriac căuta în Transilvania — ca și în întreaga monarhie — să nimicească cu tenacitate toate cuceririle de pînă atunci ale muncitorimii și să sugrume mișcările muncitorești.

³⁷ Sashegyi Oszkár, *op. cit.*, p. 217—218.

³⁸ *Idem*, p. 218.

³⁹ Arhivele Statului Lugoj, Index prefect, 1866, doc. nr. 1191.

⁴⁰ Loc. cit., 1861—1863, doc. nr. 195, 218, 1048, 1324, 1386, 1527, 1667, 1794.

Ministerul de interne de la Viena, bine informat despre aspirațiile și mișcările muncitorești din Europa occidentală, vedea primejdii peste tot, unde muncitorii încercau să scape de sub influența patronilor și să înceapă acțiuni de sine stătătoare, cu caracter colectiv mai larg, în forme de luptă mai organizate. Guvernul și-a dat seama de însemnătatea și de influența învățăturii socialiste asupra muncitorimii și temporar a și reușit să împiedice răspîndirea ei. Dar cu toate acestea, muncitorimea minieră și metalurgistă din Transilvania a pornit încă în anii absolutismului austriac pe calea unei organizări de sine stătătoare, de clasă.

În 1861 a luat ființă „Asociația de ajutor a muncitorilor din Reșița”. Conform statutului aprobat, fiecare membru trebuia să plătească la înscriere, casei asociației, 1 florin austriac, iar mai încolo, în ziua de 1 a fiecărei luni, câte 50 de creițari. În schimbul acestor sume: a) dacă se îmbolnăvea soția muncitorului, primea medicamente gratuite; b) la moartea muncitorului văduva primea suma de 20 florini; c) la moartea copilului sub 15 ani, se primeau 5 florini; d) la moartea soției muncitorului, soțului i se plăteau 10 florini din casa asociației. Dacă averea asociației depășea suma rezervei de capital stabilite conform numărului de membri, asociația putea acorda membrilor nevoiași împrumuturi pînă la suma de 50 florini, ba chiar adunarea generală putea vota ajutoare de școlaritate sau cu alte scopuri de binefacere.

Paragraful 4 al statutului prevedea că conducerea asociației trebuie să rămînă exclusiv în mina muncitorilor. Primul conducător împuternicit a fost Mihai Lang⁴¹.

Înființarea „Asociației de ajutor a muncitorilor din Reșița” trebuie considerată ca fiind primul pas al organizării de sine stătătoare a muncitorilor în cadrul industriei miniere și siderurgice din Transilvania, o „asociație muncitorească propriu-zisă”⁴², cu toate că ea a avut numai un caracter economic, de ajutor reciproc.

„Asociația de ajutor a muncitorilor din Reșița” a luat ființă ca rezultat al procesului de activizare început în deceniul al șaptelea în sinul maselor muncitorești, în primul rînd datorită dezvoltării lor interne, însușirii treptate a unor idei socialiste. Deși regimul guvernamental vienez a pus mari stavile în fața dezvoltării mișcării muncitorești, el nu a putut împiedica înaintarea acesteia, creșterea treptată a conștiinței de clasă a celei mai avansate părți a muncitorimii, adică apariția germenilor mișcării muncitorești conștiente și socialiste. Ca rezultat, la sfîrșitul deceniului al șaptelea, cînd obstacolele interne ale organizării muncitorimii au fost înlăturate și au apărut condițiile dezvoltării mai rapide a germenilor mai demult existenți ai mișcării muncitorești socialiste, au fost făcute imediat pregătiri pentru înființarea organizațiilor socialiste a muncitorilor. Această formă de organizare în cadrul muncitorimii miniere și metalurgice din Transilvania a și luat ființă mai întîi în 1869, la Reșița, sub numele de Asociația Generală a Muncitorilor.

L. VAJDA

⁴¹ Sashegyi Oszkár, *op. cit.*, p. 365—366.

⁴² Victor Brătfaleanu, *25 Jahre Arbeiterbewegung in Reschitza, 1903—1928*, 1929, p. 25.

ÜBER DIE ARBEITERBEWEGUNGEN IN DEN EISEN- UND
KOHLENBERGWERKEN UND DEN EISENVERARBEITUNGSBETRIEBEN
SIEBENBÜRGENS IN DEN JAHREN 1848—1867

(Zusammenfassung)

Der Artikel behandelt die Arbeiterbewegungen in dem Eisenhüttengebiet von Hunedoara, sowie die Unternehmungen der Bergleute des Banats. Im ersten Teil werden die Bewegungen wirtschaftlichen Charakters untersucht, die eine Verbesserung der Gehälter, Kürzung der Arbeitszeit und im allgemeinen bessere Arbeits- und Lebensbedingungen zum Ziel hatten. Im zweiten Teil ist von Bewegungen die Rede, durch welche die Berg- und Metallarbeiter die elementarsten politischen Rechte und Sicherheit zu deren Ausübung erringen wollten. Der Artikel schliesst mit der Darstellung der ersten Ergebnisse auf dem Wege der selbstständigen Klassenorganisation, die von den Arbeitern erreicht wurden.